

SZEMLE.

Gróf Klebelsberg Kuno szobra előtt.

— A szoborbizottság elnökének felavató beszéde. —

«Az ember valahogy úgy van megszerkesztve, hogy sóvárog a *megértés* után» — így sóhajtott fel gr. Klebelsberg Kuno egyik írásában. A magyar társadalom *megértette* törekvéseit: kegyelete és hálája, íme, kőbe véste halhatatlan érdemeit. Mint a szoborbizottság elnöke hódolattal arra kérem a Főméltóságú Kormányzó Urat, kegyeskedjék megengedni, hogy a nagy kultuszminiszter emlékművéről a lepel lehulljon.

*

Idesereglett ma a nemzet színe-java képmásod elé, Klebelsberg Kuno, hogy hódoljon előtted, a teremtő szellemű magyar államférfi előtt, akinek igazi életformája az alkotás volt; szellemed finoman megérezte a nemzet és a kor szükségleteit s megtalálta ezek legalkalmasabb kielégítési módjait. Alkotóképesség és fanatikus tetterő — ez volt a Te teremtő lelked titka. Írásaidban többször megszerkesztetted az újmagyar embertípus eszményét: a *cselekvő* emberét, aki örömét a munkában leli, amelyben egyszersmind az egyénfölötti, magát halhatatlannak akaró nemzet iránt való kötelességét érzi; a *pozitív* magyarét, aki nem a csak merőben bíráló, rohamozó modorú retorikában, hanem a közállapotoknak cselekvés útján való javításában, gyökeres reformokban, termékeny alkotásokban éli ki erejét. Amikor ezt az embereszményt megrajzoltad, öntudatlanul a magad lelke állott előtted modellül. Azért tudtál oly hihetetlen munkabírással, magadat sohasem kímélve, dolgozni és alkotni, mert hittél a közönséges élet fölött lebegő örök eszményekben. «Valóban kétségbe kellene esni, — mondottad — ha az érdekek birodalma felett nem lenne fent magasabban az eszmények sztratoszférája, ahol nincsenek vámsorompók, ahol nincs deviza és ahol értéktelen az arany». Ez az idealizmusod annál termékenyebb, mert olyan időben voltál a csonka ország egyik vezére, amikor a nemzet kereste önmagát, új célok és eszmények után sóvárgott. Ezt az időt Te kitölteni iparkodtál nemzet-

újító tervekkel, a szellemnek erejébe, a kultúrának az anyagot is mozgató hatalmába vetett mélységes hittel. Gazdagabbá és tartalmasabbá tette eszméiddel a csüggedt magyar politikai életet, elmélyítetted és fölemelted a közgondolkozást.

A multnak szorgos kutatója s a magyar történeti tudatnak nagy gondozója voltál, de szemed mindig a jövőn függött; a következetes előretétekintés, a jövőnek plasztikus formálása volt politikai gondolkodásod lényege. Nem parvenü, hanem történeti nép vagyunk, amelynek gondolat- és érzésvilága mélyen ereszti a történeti multba gyökereit, amelyek jövőjét táplálják. A magyart gyakran a katasztrófák nemzetének nevezted, amelyre minden század folyamán a lét és nemlét kérdése többször is rámeredt. De lelkedet történeti optimizmus hatotta át; hittel hittél a nemzet örökké megújuló képességében. Ez a nemzet kibírta a Muhi-pusztát és Mohácsot, a szatmári és a világosi síkot; mindent áttörő ősi akarata meg fog birkózni Trianonnal is. A történeti katasztrófák szavaid szerint úgy hatottak a nemzetre, mint mikor visszavágják a fát: annál erősebben hajtott, nemzeti önfenntartásának és önkifejtésének értudata annál jobban fokozódott. Ez a szilárd meggyőződésed szegezett szembe a trianoni siralom kétségbeejtő hangulatával, ezért tudtál bizalmat ébreszteni az alkotó munka iránt, amely nélkül a nemzet nem tud megújodni. A magyar szellem újabb történetében a lélek és öntudat újraébresztése és fölemelése egyik nagy történeti érdemed. A Te nem felületes, hanem a magyar multból igazolt optimizmusod a Trianon utáni magyar politikai légkör éltető oxigénje volt.

Cselekvő szellemed szigorú ellenfele volt a merőben szónokló és kesergő hazaszeretetnek, a retorikai és szentimentális patriotizmusnak: alkotó hazaszeretetre akartad nevelni a nemzetet. Nem az elbukás tragikumának örökös hangoztatásában, hanem a munka teremtő lendületében éreztetted a magyarság nagyszerű életprincipiumát. A modern hazafiság lényegét első sorban ennek az éltető pompás magyar földnek szaktudással való átkutatásában, energiáinak tervszerű kiaknázásában láttad. Mert benső meggyőződésed volt, hogy «egy nép csak azzal szerez jogot ahhoz a földhöz, amely hazája, ha ezt halhatatlan művekkel magához, nemzeti génuszához kapcsolja». Az erkölcs és a tudás hatalmával iparkodtál meghatározni a magyar munka termékenységét; ez volt a Te szemedben a nemzeti vagyonsodás, jólét és függetlenség igazi biztosítéka.

Ennek a gondolatnak rendelted alá a magyar kultúrpolitikát, amelynek tíz éven át lázasan építő gondozója voltál. Művelődéspolitikából két vezéreszme domborodik ki: egyrészt emelni a *nép*

műveltségének színvonalát, általános és gazdasági tudását, erkölcsi érzületét és munkaakarátát ; másrészt a nemzet számára olyan elsőrendű vezetőket kinevelni, akiknek szaktudása, szellemi látóhatára és nyelvismerete megüti az európai méreteket s akiket a nemzet majd a siker reményével követhet. A népműveltség fejlesztése és a magas műveltség érdeke egyformán szíveden feküdt, egyaránt volt újtó törekvéseid tárgya ; népiskola és egyetem lelkedben sohasem állott ellentétben. Mindkettőnek emberformáló munkájával az erkölcsi alapon nyugvó nacionalizmus elmélyítését és a gazdasági termékenység fokozását akartad elérni.

Művelődéspolitikád első sorban népi irányú volt, nemcsak azért, mert a népet igaz szívvel szeretted, hanem annak mély belátásából is, hogy a nép szellemi és gazdasági erőinek felszabadítása és mennél hatékonyabb fejlesztése a nemzeti újjászületésnek első és leg-sürgősebb feltétele. Ezért szórtad tele az országot több mint 5000 népiskolai tanteremmel és tanítói lakással, ezért irányoztál elő utolsó költségvetésednek 120 millió pengőjéből 46 milliót népiskolára. Több új népiskolát létesítettél egymagad, mint amennyi 1867-től 1918-ig, tehát a kiegyezés fényes korszakának félszázada alatt jött létre. Termékeny népiskolai politikádnak egyik indítéka a 67-es korszak félszázadának fonák helyzete volt : a kormányok a 48-as Alfölddel szemben a nemzetiségi vidékek választóira voltak kénytelenek támaszkodni. Ezért az óvodák, iskolák, utak, vasutak, hidak s egyéb közintézmények aránytalanul nagy számban ott épültek. S amikor Trianon körülcsönkította az országot, itt maradt a színmagyar Alföld intézményektől üresen. Ezért népesítetted be az Alföldet iskoláiddal, sürgetted itt az utak építését, új egészségügyi és gazdasági intézmények létesítését, keltetted életre az Alföldi Bizottságot : közel akartad hozni az Alföld népének lelkét a kormányzathoz, amelyre elhanyagoltsága miatt oly régóta görbe szemmel nézett.

Sokszor hangoztattad, hogy irodalmunk a népnyelv és népköltészet talaján újult meg, a magyar műzene alapja a népének ; az új magyar iparművészet forrásai a népies hímzésnek, faragásnak és festésnek motívumai : tehát a magyar politika is csak úgy újulhat meg gyökereiben, ha a nép szükségleteit és vágyait a kormányzati érzék és szaktudás nemzeti politikává érleli ki és emeli fel. Ennek világos felismerésében és mielőbbi megvalósításában láttad a nemzetépítő politikának igazi feladatát. Csakis ettől a politikai-társadalmi fejlődéstől vártad, hogy ha üt az óra, a magyar nép osztatlanul fog állni a nemzeti gondolat táborában. Ezért követelted a nemzeti

szellemű fokozott népnevelés mellett az egész magyar közigazgatás munkájának erősebb népbárát jellegét. Hirdetted, hogy a nacionalizmus nem lehet csak a művelt értelmiségi osztály érzése; a nép széles rétegeit is fogékonyá kell tenni iránta úgy, hogy érezze, hogy a nemzeti politika az ő érdekeit is szolgálja.

De volt még egy mély lelki indítékod, amelyből a sokezernyi új óvoda és népiskola, nagyszámú polgári és középiskola virágzott ki: ez a gyermek igaz szeretete. Azt, aki elkísért akár egy tanyaiskolába, akár egy gimnáziumba, őszintén meghatotta a fiúkkal-lányokkal való közvetlenül kedves, szinte naív bánásmódod. Mint művelődéspolitikus meg voltál győződve arról, hogy minél műveltebb és erkölcsösebb egy nemzet, kebelében annál jobb dolga van a gyermeknek.

Közművelődési reformjaidnak másik főiránya a céltudatosan szervezett *tudománypolitika*. Új tudós és vezetésre hivatott nemzedéket tervszerű szervezettség útján akartál biztosítani nemzedék számára, szeges gonddal vigyázva arra, hogy ebben a tudománypolitikában mindig több legyen a tudomány, mint a politika. Büszkén tartottad tehetséges fajnak a magyart, de úgy láttad, hogy kevés ország van, ahol a tehetségnek kedvezőtlenebb környezetben kellene küzdenie, mint nálunk. Külföldi ösztöndíj-akcióddal, a Collegium Hungaricum-okkal, diákjóléti intézményeiddel a magyar tehetségekben szunnyadó erők kibontakoztatását iparkodtál biztosítani. Mintha csak érezted volna, hogy kevés idő áll rendelkezésedre: szinte mohó cselekvési lázzal építetted fel a szegedi és debreceni egyetemet, a svábhegyi csillagvizsgálót, a tihanyi biológiai intézetet, szerveztél meg a természettudományok és technika fejlesztésére a Széchenyi Tudományos Társaságot, kapcsoltad össze a nagy közgyűjteményeket az önkormányzati elv alapján Gyűjtemény-egyetemné, hajlékot adottál a Néprajzi Múzeumnak, lehetővé tetted a debreceni Déry-múzeum felállítását s egy sereg más intézményét. Arra törekedtél, hogy a magyar gondolatnak a fővároson kívül is legyenek erőteljes gócpontjai, művelődési és gazdasági fényforrásai.

Különösen mélyen érezted át a külfölddel való kulturális kapcsolatok kiépítésének jelentőségét. Mert, ha ilyen kapcsolatok már régebben fűztek volna bennünket szorosabban Nyugat nagy nemzeteihez, Trianon is másképp ütött volna ki számunkra. A nagyvilág semmit sem tudott rólunk s nekünk sem volt kellő ismeretünk róla. Az osztrák külpolitikai gyámság megszűnése óta most a magunk lábán kell járnunk, érdekeinket és jogainkat a nagyvilág ítélőszékei előtt megvédenünk, magunknak jóakaró barátokat szereznünk,

kegyetlen sorsunk igazságtalanságáról s európai veszedelméről a külföldet felvilágosítanunk és meggyőznünk, a ránk diktált béke revíziójának útját előkészítenünk. A Te alapos világismereted, diplomáciai érzéked és semmiféle akadályt nem ismerő buzgalmad sok száz magyar ifjút küldött szét a nagyvilágba Helsinkitől San Franciscóig, hogy majdan a magyarságnak kultúrdiplomatai legyenek, akik alaposan ismerik a nemzetek lelkét és szellemi habitusát, világműveltségükkel és szaktudásukkal tartós és cselekvő barátokat szerezhetnek nemzetünknek. Így akartad a nemzetközi közvéleményt a kultúra nemes erejével felénk fordítani az ellenséges propagandának azokkal a hitelrontó rágalmaival szemben, melyek a magyarságot mint Európába betolakodott, más nemzeteket elnyomó, de kultúrára nem képes, vad, rakoncátlan és az európai rendet megzavaró ázsiai népet feketítették be. Bámulatraméltó testi és szellemi rugalmassággal magad is fejtegetted a magyar multnak és jelennek értékeit és egyetemes emberi jelentőségét a berlini, római, helsinki-i és dorpati egyetemen, a bécsi és a varsói tudományos akadémián, Stockholm tudományos köreiben tartott nagysikerű előadásaidban. Lomha elnök külföldieskedéséről vádoltak, de merőben jogtalanul: nagyszámban külföldre küldted fiainkat, de csak azért, hogy bekapcsolódjanak a világ tudományos munkásságába, a nélkül, hogy ez magyar nivoltukat elhomályosítaná. A kultúrpolitikai vegyészetnek voltál híve, amely a magyar őseredeti és a nyugati művelődési elemeket okos és hasznos arányban vegyíti. Velős okkal hirdetted, hogy kis nép nemzeti és szellemi önállóságára mi sem veszedelmesebb, mint ha egyetlen külföldi kultúra egyoldalú uralma alá kerül.

Világos és körültekintő elméd nem hitte egyoldalúan azt, hogy a kultúrpolitika egymaga új közszellemet tud majd teremteni, nem becsülted túl az állami eszközök hatását a szellem birodalmában. De hittél abban, hogy elsősorban a magyar műveltség fokozása emelhet fel bennünket, mert Trianon után sokkalta nagyobb akadályokkal kell megbirkóznunk, mint régebben. Ehhez pedig sokkal nagyobb tudás, szellemi felkészültség és rugalmasság szükséges. A nagy összeomlás után becsületünkön kívül csak kultúránk maradt meg. S Te mélyen érezted mint közoktatásügyi miniszter azt a történeti hivatást és felelősséget, hogy reád vár a jobb korból ittmaradt műveltségnek a súlyos időkbe való átmentése, sőt fokozása és fejlesztése. Tudtad, hogy a kultúra kincsét nem tarthatjuk meg pusztta megőréssel, hanem ezt minden új nemzedéknek verejtékes munkával és odaadással elülről kell egyénileg újra és újra meghódítania és a maga számára kimunkálnia. Fanatikusan hitted, hogy a magyar

nemzet számára «lenni vagy nem lenni, másfelől művelődni teljesen egyértelmű».

Ezért gondolataid szerelmétől úzve közvetlenül belemerültél a lüktető magyar életbe, hogy a társadalom legkülönbözőbb rétegeinek művelődési szükségleteiből fakadó indítékokat magadba szívád, terveidet és reformjaidat ezek szerint alakítsd. Viszont a valóságos szükségleteket kielégíteni hivatott terveid számára szónoklatod sugalmazó erejével s fényes publicisztikai tollad hatalmával meg akartad szerezni a közvélemény támogató helyeslését: a célszerűt népszerűvé iparkodtál avatni. Művelődéspolitikád alkotásainak titka nemcsak kiváló törvényjavaslatok és rendeletek kibocsátása, hanem az a páratlan lendület, magával ragadó eleven szellem és odaadó tárgyszerelem, amelyet a valóságos végrehajtásba belesugározta.

Sokszor hevesen kellett küzdened egyesek meg nem értésével, főképp a gazdasági tényezőkével, akik mindig a többtermelést hangoztatták, de amikor Te ezt a nép műveltségének fokozása útján akartad szolidan és tartósan kimunkálni, ellenfeleid az anyagi többtermelést a szellemi kevesebbtermeléstől várták. De Te hivatástudatodban meg nem rendülve — minden kritika és gáncsgyúrás ellenében — tovább emeltd a gátat, hogy a kicsinyes szűkkeblűség és meddő takarékoskodás be ne törjön a magyar művelődés kertjébe, ahol éppen a legkényesebb virágokat tarolta volna le. Szívósságod megakadályozta, hogy a kényszerű katonai leszerelést nálunk az önkéntes kulturális leszerelés is követhesse. Gondod volt egyébként a katonai leszerelés hátrányának ellensúlyozására is. Attól tartottál, hogy katonai szolgálat híján a nemzetnek férfias keménysége, vitézi virtusa veszendőbe megy. Ezért avattad a testnevelést kultúrpolitikának egyik lényeges elemévé; a nemzeti sport fejlesztésében, az idevágó intézmények kiépítésében fajunk életképességének biztosítékát kerested. Nemcsak szellemben, hanem vérben, idegben és izomban is erősnek akartad látni a magyart.

*

Most itt áll előttünk kőbe metszett történeti alakod a magyar kultúra és politika nagy rétegforgatóinak ragyogó sorába iktatva. Együtt álmodozhat sokoldalú szellemed a Duna habjainak zúgása közepett itt a közelben Petőfivel a magyar nép nagyságáról; elődöddel, Eötvössel, a magyar szellem és kultúra építő erejéről; Deák Ferencsel a jog hatalmáról; Széchenyivel, akinek kultuszáért senki sem tett többet, mint Te, a nemzetet fölemelő nagy alkotásokról; Andrássyval a magyarság létét biztosító külpolitikai elhelyezkedésről;

és mesterreddel, Tisza Istvánnal, a nemzet törhetetlen akaraterejéről és bátorságáról.

«A félmulttal szemben — írod — mindig igazságtalanok vagyunk». Ezt a politikai csaták zajában fogant mélabús gondolatodat, íme, szobrod cáfolja. Az a hat esztendő, amely az idők árjában elmúlásod óta tovarobogott, csak félmult, a történet nagy távlatában valóban csak végzett jelen: s nemzeted már is igazságos Hozzád, amikor alkotó Géniuszodat megbecsüli s kőben megörökíti. Sok küzdelmed után pihenj nyugodtan, álmodd tovább életed fényes álmait; a nemzet nyomdokodban, a Te hiteddel, ezeket az álmokat valóra váltani iparkodik.

Kornis Gyula.

Ünnepi beszéd.

Ha szobrot akarunk valakinek állítani, az a kérdés vetődik fel bennünk, hogy a szobor példára fogja-e emlékeztetni a mellette elmenőket és rajtuk keresztül a nemzetet, — példára, amelyet követni érdemes, jó és szükséges. Annak, akinek szobrot emelünk, egy-egy kimagasló tulajdonsága, mely életének irányt adott s melyből élete munkássága kinőtt, önmagában is és e munkára emlékeztetve, irányt, példát ad-e, munkájukban, gondolkodásukban nemesíti-e, segíti-e azokat, akik mellette elmennek.

Klebensberg Kuno szobra mellett nem fognak hiába elmenni az emberek. Ha e szoborra néznek és az gondolatokat kelt bennük, eszükbe fogja idézni a szobor Klebensberg életét. Lelkükbe szállhat ez elgondolás s elmélyülés kapcsán a kultúrának embert, eszményt és alkotást összefogó egésze, — mert Klebensberg a nemzeti kultúra feladatait egészükben látta. Az egész feladat mint egység élt lelkében és minden, amit tett, minden, amit alkotott, jól átgondoltan, szerves alkotó eleme volt annak a szervezetnek, amelyet a nemzet művelésének fokozására kiépíteni igyekezett.

Az Alföld iskolahiányának pótlása nem más, mint a tanulás alapépitményének a megmaradt ország egész területén való arányosítása. Széles, biztos és egyforma bázis teremtése a művelődés számára. A középfokú oktatásban a korok változó igényeit szolgáló ismeretadás hasznának felismerése és programmszerű kiépítése mellett igyekezett fenntartani a minden korok felett álló magasabb, nemesítő műveltség ápolását. A felső oktatást és a belőle kinövő tudományos kutatást szolgáló munkájában átgondoltan szerves egészben teremt munkahelyeket, — középiskolákat, egyetemeket, klinikákat, intézményeket,

— tölti meg azokat felszereléssel, keres tehetségeket, nevel belőlük kutatókat, tudósokat, tanárokat, — neveli azokat egyéni kiválasztás útján a nemzetnek hasznos feladatokra, részben közérdekből, részben szükségességből, a Gondviseléstől a nemzetnek adott kivételes tehetségük adta feladatokra, feladatok, munkakörök és hivatalok betöltésére. Így népesíti be a nemzet szellemi életének intézményeit, szerveit élő, lüktető, szervesen egymásba fonódó életet teremtve a nemzet szellemi síkján.

A járókelők itt, e szobor mellett elhaladva és elhaladtukban elmélkedve Klebelsberg alkotásain, munkásságán és ezeket teremtő gondolkodásán nemcsak egy egységes, hanem egy harmónikusan egységes kultúrképet, az egyoldalúságtól mentes művelt felfogást s ennek alapján műveltséget ébreszthetnek lelkükben, — ízlésben, stílusban a természet és az ember alkotásainak megbecsülésében kialakuló életképet, ha elvonulnak szemek előtt a szegedi és debreceni építkezések, külföldi intézetek elhelyezése, Klebelsbergnek tudósokkal és az ifjú generációval való érintkezése.

Maradandó örök értékeket vihet innen magával minden ember, minden nemzedék, — értékeket, melyekre az embereknek és a nemzetnek szükségük van — tekintet nélkül korokra, felfogásokra, egyéni vagy politikai nézetekre, — értékeket, amelyek nélkül az ember nem lehet igazán nemes, a nemzet nem lehet igazán nagy.

Magam kívántam Klebelsberg Kuno szobrának leleplezésénél beszélni, róla emlékezni, részben iránta való tiszteletből, részben, hogy azokkal, amiket itt elmondok, figyelmeztessem a székesfőváros közönségét és a nemzetet.

Két helyen voltam utóda, két hivatal élén Klebelsberg grófnak: a hadigondozóban és a vallás- és közoktatásügyi minisztériumban. De keze nyomát azokon az utakon, amelyeket mint a nemzet egyik munkása jártam, számtalan helyen lépten-nyomon láttam, éreztem, tapasztaltam: a külföldi magyar intézetek szellemi műhelyeiben, egyetemek laboratóriumaiban és intézeteiben, más tudományos intézetekben, tudományos társulatokban, a rokkantügyi hivatal kórházaiban, a vallás- és közoktatásügyi minisztérium osztályainak munkájában és vezetésében, — és nem utolsó sorban a művelődést szolgáló szellemi értékeket kutató emberek — főleg fiatal emberek — lelkében.

A közoktatásügyi minisztériumban fejem felett függött a képe. Ha beléptem, naponta ráesett szemem pillantása. Nem egyszer tettem fel magamban a kérdést, jól és méltóan folytatjuk-e munkásságát. És hozzásegített ehhez a mindennapi lelkiismeret-vizsgálathoz,

amelyre mindenkinek, de elsősorban a vezető állásban dolgozóknak szükségük van.

Segítse hozzá ez a szobor itt Budapestnek egyik legforgalmasabb helyén mindazokat, akik erre járnak, ahhoz, amihez engem a képe segített.

Gróf Teleki Pál.

A vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszter beszéde.

A vallás- és közoktatásügyi minisztérium és a magyar művelődés minden munkása nevében jöttem hódolni gróf Klebelsberg Kuno emlékének.

A munkatárs és utód hálás kegyeletével járulok kiváló elődöm szobra elé, akinek munkássága példaadó volt, sok nagy alkotása új fényvel sugározta be művelődésünk egész területét.

Klebelsberg Kuno egyéniségének és működésének imént elhangzott méltatása után nekem már nem lehet feladatomból, hogy részletesen szóljak célkitűzéseiről és elgondolásairól, cselekvéseiről és alkotásairól, csupán néhány szóval akarok kifejezést adni annak a bizalomnak és megértésnek, amellyel iránta életében viseltettünk, s annak a tiszteletnek és elismerésnek, amellyel most nagy emlékének hódolunk.

Hálás szívvel emlékezem vissza a legnehezebb időkben folytatott tudománymentő munkásságára, művelődéspolitikai elgondolásainak ösztönző hatására, a nemzet jövőjébe vetett fanatikus hitére és példaadó munkás életére.

Klebelsberg fanatikusan hitt a műveltség társadalomépítő, nemzetmentő, államfenntartó erejében. Az európai színvonalon álló magas művelődésben és népműveltségben látta a nemzet felemeléséért vívó küzdelmünk leghatásosabb fegyverét. Ezért törekedett a tudósok, az írók, a művészek, a tanítók helyzetének javítására és munkásságuk megkönnyítésére. Ezért alkotott és szervezett. Ezért törekedett organikusabban egybefoglalni a művelődés összes munkaszerveit. Ezért érvényesítette személyi kérdésekben a magasabbrendű selectio szempontjait.

Egy távoli nagy célt tartva szeme előtt, könnyedén felül tudott emelkedni a napi élet szűk horizontján s mindig a jövőnek dolgozva, nem egyszer áttörte az aktuális helyzetek korlátait. Esméket és ötleteket ezrével termelő agyának ereje folyton új alkotásokra ösztönözte s gyakorta ott és olyant is alkotott, ahol a köznapi gondolkodás már luxusnak minősít minden kultúrát és tudományt. Ezért került

szembe azokkal, akik nem érthették meg politikája nagy vonalait. Pedig művelődéspolitikájának nemcsak irányelve, a magyar kultúr-főlény gondolata volt helyes, hanem eredménye is korjelölő művelődésünk történetében. Erről nem egyes alkotásainak szemszögéből, hanem a háború utáni állapot és a Klebelsberg halála utáni helyzet összehasonlításával kell ítélkeznünk, s ez az igazságtétel az ő javára billenti a mérleget.

Mikor jött, a tudomány, művészet, irodalom, közoktatás anyagi eszközeitől megfosztva haladt az elsorvadás útján. Mikor ment, újra állt a munka és élt a bizalom mindnyájunk lelkében. Klebelsberg művelődéspolitikája erőt, hitet, lelkesedést, bizalmat öntött a magyar művelődés munkásainak lelkébe. Ez a lélekgyógyító munka volt életének legszebb, legnagyobb, legmaradandóbb eredménye, mert ezen az erőn és lelkesedésen, ezen a hiten és bizalmon épül a magyar művelődés.

Ezt jöttünk el megköszönni, mikor most szobra elé járulunk.

Hóman Bálint.